

Den felande länken

Stödet för grundskoleelevers karriärlärande
om arbetsmarknad och jobb

Lisbeth Lundahl

TUV-konferens 28-30 sept 2020

Projektet Lära för karriärvalet

Medverkande:

Lisbeth Lundahl

Anders Lovén

Ann-Sofie Holm

Michael Lindblad

Ewa Rolfsman

Finansiär:

forskningsrådet

Forte 2015-18

Projektets utgångspunkter

- Valet av utbildning och yrkesinriktning bygger på ett *lärande* över lång tid
- Lärandet rör den egna personen och den "framtidsterräng" som individen ska navigera i, kort- och långsiktigt
- Att tala om förberedelse för framtidsvalen i lärandetermer antogs hjälpa lärare, rektorer och beslutsfattare att bryta upp gamla tankemönster

Syfte och frågor för denna presentation

Syfte:

Att beskriva och kritiskt analysera grundskolans omsatta och upplevda läroplaner för karriärlärande, särskilt beträffande arbetsliv och yrken.

Centrala frågor:

Vilka innehåll och aktiviteter dominerar? Vilka aktörer är involverade? Vilka svagheter och vita fläckar blir därvid synliga och hur kan de förklaras?

Några centrala begrepp

Karriär: "individens väg genom livet, med alla vändningar som detta kan innebära" (Thomsen 2014, s. 6).

Karriärlärande: lärande som leder till större insikt om den egna personen, kunskaper om det "landskap" som bl a utbildning och arbetsmarknad utgör, förmåga att ta ställning till framtidsvalen.

Hållbart lärande: ger varaktiga kunskaper som kan omsättas i nya situationer. Helhetligt snarare än fragmentiserat, djupgående snarare än ytligt (Koedinger m fl 2012)

Aktiviteter för karriärlärande: vägledning, undervisning, praktik, studiebesök m m

Läroplan (eng. curriculum, ur latinets currere): ett förlopp, en planerad serie av inlärningserfarenheter inklusive ett urval av lämplig kunskap.

- **Formell (avsedd) läroplan**
- **Omsatt läroplan:** det faktiska innehållet och aktiviteterna för att främja ett karriärlärande hos eleverna
- **Upplevd läroplan:** Elevernas bild av vad de möter och vad de lär (Billett 2006)

Data

1. Enkät svar från 1566 elever i årskurs 9 (69 klasser)
2. Enkät svar från 81 studie- och yrkesvägledare i samma skolor
3. Fallstudier i fem grundskolor från fem kommuner av olika karaktär (Förortsskolan, Stadsdelsskolan, Pendlingsskolan, Industriskolan, Glesbygdsskolan)
4. Analys av hemsidor och annat material från arbetslivets "ambassadörer" i skolan.

Det empiriska materialet samlades in 2016-2018

Presentationen bygger främst på enkätdata.

Vägledarna om skolans stöd för karriärlärande (den omsatta läroplanen)

Förutsättningarna för att arbeta med karriärvägledning och andra karriärlärandeaktiviteter

- Cirka en tredjedel av vägledarna uppger att **samarbete mellan vägledare, lärare och annan personal** sker ganska ofta, mindre än en tiondel att det sker ofta.
- Åtta av tio vägledare efterlyser mer engagemang från lärare och annan personal.
- Sex av tio instämmer helt eller delvis i att **rektorerna aktivt stöder deras arbete** – men bara drygt en tiondel instämmer helt i detta. Nästan alla önskar större engagemang från rektorerna.
- **Engagemanget från arbetslivet** upplevs som svagt; bara en fjärdedel anger att ett aktivt sådant finns åtminstone delvis. Åtta av tio vill se större engagemang från arbetslivet.

(vägledarenkäten)

Aktiviteter för karriärlärande enligt vägledarna (omsatt läroplan)

- Förläggs i nio fall av tio till årskurs 8 - 9, i synnerhet till årskurs 9.
- Sex av tio vägledare beskriver verksamheten som främst baserad på tradition och rutin,
- Fyra av tio uppger att det finns en strategi eller plan för verksamheten
- Sju av tio säger att deras arbete främst är individinriktat
- Nästan nio av tio menar att arbetet främst påverkas av utbudet av gymnasieutbildning (snarare än utbudet på arbetsmarknaden)

(vägledarenkäten)

Arbetet med karriärlärande enligt vägledarna (omsatt läroplan) (N=81). Procent

Påstående	Instämmer delvis	Instämmer helt
Gymnasieskolorna marknadsför sig aktivt mot skolan	43	42
De flesta eleverna besöker en gymnasiemässa	10	81
De flesta eleverna besöker gymnasieskolornas öppett hus	51	32
Företrädare för gymnasieskolorna besöker skolan	22	11
Skolan engagerar föräldrarna i arbetet med att förbereda eleverna för gymnasievalet	33	10
Prao ses som en del av förberedelsen för gymnasievalet	22	38
Skolan anordnar återkommande karriärlärande-aktiviteter såsom studiebesök, temadagar	37	25
Regionens arbetsliv engagerar sig i karriärvalsfrågorna	20	5

(vägledarenkäten)

“Arbetslivsambassadörerna”

- Externa aktörer bjuds ofta in som en del i aktiviteterna för karriärlärande (73% instämmer helt/delvis). Vanligen nämns 1 – 3 sådana gäster, som oftast medverkar en à två timmar.
- Det är vanligt att bjuda in organisationer som representerar privata och offentliga arbetsgivare och uppträder i skolan för att påverka attityder till och kunskaper om yrken och företagsamhet (“arbetslivsambassadörer”)
- Ung. 2/3 av vägledarna svarar att skolan/kommunen anlitat sådana aktörer. *Framtidståget, Transfer, Arbetsmarknads-kunskap, Mentor i Sverige, Destination jobb* och *Ung företagsamhet* är de vanligaste.
- Analys av ett tiotal aktörers hemsidor visar att det finns tre dominerande syften: rekrytering/ matchning, fostran till företagsamhet och ett socialt/preventivt syfte
- *Vi ser inga exempel i fallstudierna på att dessa inslag förbereds eller bearbetas av vägledare och lärare.*

Förbereda för framtidsvalen?

- Åtta av tio vägledare menade att eleverna var ganska eller väl förberedda för att välja utbildning.
- En tredjedel ansåg att eleverna var ganska eller väl förberedda för att välja yrke.
- Att stärka yrkes-/arbetslivsaspekten av karriärlärandet var det utvecklingsbehov som vägledarna nämnde oftast.

(vägledarenkäten)

Vägledarröster

Jag anser att eleverna på mina skolor får alldeles för lite möten med arbetslivet. Det som saknas allra mest är tid. Jag önskar mera tid på respektive skola. Då skulle det finnas utrymme för ett ökat samarbete med lärarna samt att boka in aktörer från arbetsmarknaden. Jag anser även att det finns ett stort behov av att få göra studiebesök i mindre grupper. Nu är all fokus på information och samtal.

Eleverna behöver mer kunskaper om yrken och arbetsmarknad. Det är mer fokus på studievägledning än yrkesvägledning. Det beror till stor del på att vägledaren är ensam i sitt jobb och det är svårt att få tid till vägledning i vid bemärkelse och få med lärarna på banan. Rektorer prioriterar inte studie- och yrkesvägledningen utan snarare allt annat de har på sin agenda.

(öppna enkätsvar, vägledarenkäten)

Eleverna om sitt karriärlärande *(den upplevda läroplanen)*

Elever om skolorganiserade aktiviteter, kön procent (%) N=1566

AKTIVITET	Alla	Fl	Po
Samtalade med vägledare på skolan	86	89	82
Lyssnade på presentation av någon från gymnasieskolan	84	85	82
Besökte öppet hus på gymnasieskola/or	63	68	59
Besökte gymnasiemässa	59	61	57
Gjorde studiebesök på gymnasieskola	47	48	46
Gjorde prao	84	85	83
Gjorde studiebesök på arbetsplats/er	55	58	52
Lyssnade på presentation av någon från arbetslivet	54	53	55

(elevenkäten)

Elever om skolororganiserade aktiviteter, barn till svensk- och ej svenskfödda föräldrar* (%) N=1566

AKTIVITET	Alla	Sv-födda	Ej sv-födda
Samtalade med vägledare på skolan	86	88	79
Lyssnade på presentation av någon från gymnasieskolan	84	85	78
Besökte öppet hus på gymnasieskola/or	63	66	55
Besökte gymnasiemässa	59	57	64
Gjorde studiebesök på gymnasieskola	47	49	39
Gjorde prao	84	86	75
Gjorde studiebesök på arbetsplats/er	55	57	49
Lyssnade på presentation av någon från arbetslivet	54	55	49

*Båda föräldrarna födda utanför Sverige

(elevenkäten)

Elever om färdigheter de fick i skolan

Kön, föräldrars födelseland (%) N=1566

INNEHÅLL	Alla	Fl	Po	Sv-födda	Ej sv-födda
Hur man hittar information om intressanta gymnasieutbildningar	63	63	63	66	63
Hur man hittar information om intressanta yrken	21	17	25	21	21
Hur man söker jobb	43	42	45	42	47
Hur man skriver CV	24	24	24	24	27
Hur man förbereder sig inför en anställningsintervju	17	17	17	17	19

(elevenkäten)

Elever om vad de saknat för att göra underbyggda framtidsval

- Jag skulle nog säga lite mer information om arbetslivet så att jag blir 100 procent säker. Just nu är jag inte så säker på hur utbildningar och arbetslivet fungerar. (pojke)
- Prata mer djupgående om yrket man är intresserad av så man förstår vad man ger sig in på. (flicka)
- Kunskaper om vilka jobb som passar mig. (pojke)
- Mer information om vad man kan jobba med på de olika linjerna (flicka)
- Mer praktik och besök av föreläsare och informatörer från arbetslivet

(öppna svar i elevenkäten)

Från intervjuerna på fallskolorna

Jag är inte skoltrött. Jag är bara (lång tvekan) jag vet inte egentligen vad jag vill bli senare. Jag vet inte vad allting – alltså om man går en linje vet jag inte vad jag blir utbildad till senare. Jag har antagligen missat nåt helt eller så har jag bara förträngt (...) det. jag tycker att de borde ha varit inne mer just på några linjer, vad man kan välja och vad man kan bli. Och det har de även gjort men jag tror jag har missat en del också (intervju med pojke på Industriskolan)

Väldigt lite undervisning om framtiden. Man skulle fått mer info om linjerna och så. Någon gång har Syv kommit in men det är inte tillräckligt. Inte så mycket om kommande arbetsliv. (åk 8) Vi har inte fått mycket undervisning om utbildning och arbetsliv. Någon har berättat om arbetsmarknad och bristyrken. Och syv har varit ute inför praon och om gymnasiet. (åk 9)" (gruppintervjuer med elever i åk 8 och 9, Pendlingskolan)

Slutsatser och diskussion

Förberedelsen för gymnasievalen dominerar, yrkesvalet betydligt mer i skymundan

- Vägledare och elever ger samstämmiga bilder: De menar oftast att skolan förbereder väl för gymnasievalen men efterlyser mer tid, innehåll och aktiviteter för att eleverna ska få kunskaper om arbetsliv och yrken, och vad gymnasieutbildningarna leder till.
- Ämneslärarnas undervisning, t ex om arbetslivet, och vägledarnas verksamhet är sällan kopplade på ett systematiskt sätt.
- Enskilda lärare gör dock mycket goda insatser för elevers karriärlärande, men de är oftast enstaka eldsjälar och deras insatser samordnas inte med andra lärares och vägledares undervisning och vägledning.
- Arbetslivets medverkan i skolans karriärstöd är oftast svagt utvecklad och föga integrerad med andra aktiviteter för karriärlärande.

Mycket talar mot att aktiviteterna för karriärlärande leder till hållbar kunskap

- Svårt att säkert veta vad eleverna lärt sig – hur långt de kommit i att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval, då detta sällan bedöms och följs upp.
- Eleven ges för få möjligheter att sätta in innehåll och aktiviteter i ett sammanhang
- Bristen på sammankoppling av olika innehåll och aktiviteter, och den otillräckliga tiden motverkar ett varaktigt lärande.
- Genomarbetade läromedel som kan användas av lärare och vägledare saknas.

Referenser

Billett, S. (2006). Constituting the workplace curriculum. *Journal of Curriculum Studies*, 38(1), 31–48.

Koedinger, K.R., Corbett, A.T. & Perfetti, C. (2012). The knowledge-learning-instruction framework: Bridging the science-practice chasm to enhance robust student learning. *Cognitive Science*, 36, 757–798.

Lundahl, L., Lovén, A., Holm, A.-S., Lindblad, M., & Rolfsman, E. (2020). Framtiden i sikte : skolans stöd för ungas karriärlärande. Lund: Studentlitteratur AB.
(Sammanfattar vad vi kom fram till i hela projektet)

Thomsen, R. (2014). *A Nordic perspective on career competences and guidance: Career choices and career learning*. NVL & ELGPN concept note. Oslo: NVL.